

צמאה נפשי לאלוקים

שיעורים בנושא התפילה

לע"נ הורי ר' אליהו בן בת שבע ז"ל

לאה אירן בת טאוס ז"ל

תפילות - אלקים

2 וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את

פני יהוה: וישקף על-פני סדם ועמורה ועל-כל-פני ארץ הכפז וירא והנה עלה קיטר הארץ כקיסטר הכבשן: ויהי בשחת אלהים את-ערי הכפז ויזכר אלהים את-אברהם וישלח את-לוט מתוך ההפכה בהפך את-

הערים אשר-ישב בהן לוט:

3 (כו) אל המקום אשר עמד שם את פני ה'. אל המקום שליוה שם את המלאכים⁴⁷, כי שם היתה עליו יד ה', וזה כי חשב לבקש עליהם רחמים, אחרי שלא מצא להם זכות בדין. סנינו-לם

4 (כז) וישכם... אל המקום אשר עמד שם, כמו שאמר: ואברהם עודנו עומד לפני ה' (לעיל יח כב). והוא המקום שנפרדו ממנו

המלאכים במראה, ורבותי ז"ל⁷⁰ סמכו לזה כי אברהם תיקן רד"ק תפלת שחרית דכתיב וישכם וגו' ואין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל (תהלים קו ל). ופירש, שלמד לבני אדם שראוי לאדם להתפלל בשחרית ולהודות לאל על האור ולהתפלל קודם שיצא לעסקיו, ועוד סמכו לזה⁷¹ שראוי לאדם לקבוע מקום לתפלתו שנאמר: אל המקום אשר עמד שם.

רצף לם

[דף כו ע"ב] איתמר רבי יוסי בר חנינא אמר תפלות אבות תקנום, ויביל אמר תפלות בני תמחית תקנום. תנא כותבי דר' יוסי בר חנינא ותניא כותבי דר' יהושע בן לוי. תניא כותבי דרבי יוסי בר חנינא אברהם תקן תפלת שתייה, שני (בראשית יט) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם (את פני ה') ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר (תהלים קו) ויעמוד פנחס ויפלל (והצטר המנחה). יצחק תקן תפלת המנחה, שנאמר (בראשית כ) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ואין שוחה אלא תפלה, שנאמר (תהלים קכ) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפון שחוה. יעקב תקן תפלת שבת, שנאמר (בראשית כח) ויפגע במקום וילן שם (כי בא השמש) ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר (ירמיה ה) ונאמנה אל תגפלי בעד העם הזה ואל תשא בעטם ונה ותפלה ואל תפגע בך. תנא כותבי דרבי ל מפני מה אמרו תפלות השחר ער והצות, שהיו תמיד של שחר קרב והולך עד הצות

כנינו כ"ז ע"ב

5 יג. ויתפלל אברהם אל האלהים אמר רבי חמא בר רבי חנינא מתחלת הספר ועד פאן לא נאמר בלשון הזה פיון שהתפלל אבינו אברהם הטר הקשר הזה:

לירושלמי כ"ה - כ"ז - כ

6 "ויתפלל אברהם אל האלהים" — וכמו שנאמר למעלה בפרשתנו (בפסוק ז) שכך אמר הקב"ה לאבימלך על אברהם: "ויתפלל בעדך, וחייה" — אמר רבי חמא בר רבי חנינא: מתחילת הספר — מ"בראשית" — ועד כאן, אף שכבר נכתב על אנשים שהתחננו ובקשו דבר מה, עליהם או על זולתם, אבל — לא נאמר בלשון הזה — של "תפילה", שהתפלל אדם לפני ה' על עצמו או על זולתו, ונענה לקרוע רוע הגזירה, אלא כאן, באברהם, נאמרה לראשונה "תפילה". בשמה הקבוע והכללי של עבודה זו, שכן היא נקראת, בכלל, בתורה ובנביאים ובדברי חכמים, אף שיש לה ערך תשע שמות פרטיים, של אופנים שונים שכתפילה (דב"ר ב, א, ועיי"ש בביאורנו), ושם זה בא להורות על התפילה כדבר קבוע של מצוה, ושהקב"ה מתאוה לה מפי הצדיקים (יבמות סד, ועוד). ושהקב"ה שומעה מפי כל נברא, ושיש שערי תפילה פתוחים לשמוע ולקבל תפילות, ובא הכתוב כאן לומר לך כי — כיון שהתפלל אבינו אברהם — בראשונה — הותר הקשר הזה — שנפתחו מאז, בזכותו, שערי תפילה, שתתקבלנה תפילות, לבטל גזירות, ולהשפיע שפע טוב בעולם (יפ"ת, רד"ל).

פירוש ל מדרג כ"ה האגוז

7 ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים: וישא רבקה את-עיניה ותרא את-יצחק ותפל מעל הגמל: (ג) לשוח, לשון תפלה⁶², כמו: ישפוך שיחו (תהלים קב א). רש"י

כד (סג) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב. זו השיתה היא תפלת הצהרים כדת המסורה לו מאביו¹. ואמר לפנות ערב משעה שיכנס השמש כמערב, וכאותה העת מתחילין הכתלים שבמזרח להשחיר (פירוש רבינו חננאל ליומא כח, ב. והובא ב"ערוך" ערך שחרי"א).

1 היינו שיש חיוב להתפלל, כי עד אברהם לא-מצינו מי שהתפלל, אבל אין הכי נמי שיצחק הוא שתיקן תפלת מנחה.

פירוש ל מדרג כ"ה האגוז

11 יא יעקב מבאר שבע וילך חרונה: ויפגע במקום וילן שם כ"ב השמש

כ"ב האגוז כ"ב, כ"א

12 (יא) ויפגע במקום, לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה⁵ שנאמר בו: וירא את המקום מרחוק (לעיל כב ד). ויפגע, כמו: ופגע ביריחו (יהושע טז ז), ופגע בדבשת (שם יט יא). ורבותינו פירשו⁶ לשון תפלה, כמו: ואל תפגע בי (ירמיה ז טז), ולמדנו שתקן תפלת ערבית.

כ"ב האגוז כ"ב, כ"א

אמנם הפירוש אשר בארו לנו חכמים בהכמתם והם שידעו מצפוני החכמה, וזה אמרם בפרק תפלת השחר (שם כ"ז ע"ב) אמר ר' יוסי ברבי חנינא תפלות אבות תקנום ר' יהושע בן לוי אמר תפלות נגד תמידים תקנום תניא כוותיה דר' יוסי ברבי חנינא אברהם תקן תפלת שחרית שנאמר וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה' ואין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויפול ותעצר המגפה יצחק תקן תפלת המנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ואין שיחה אלא תפלה שנאמר תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר ויפגע במקום וילן שם כי בא ערשית ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי תניא כוותיה דרבנן מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות ע"כ. ענין מחלוקת זו יש לבאר, כי למה האבות תקנו התפלה, וכי לא התפלל אדם ונח גם שאר צדיקים וכן מה שאמר כנגד תמידין תקנו וכי לא התפללו עד אנשי כנסת הגדולה ודבר זה אין לומר

כבר בארנו כי התפלה היא אל השם יתברך שצריך האדם שהוא העלול פונה אל העלה ונתלה בו ולכן מתפלל אל העלה ודבר זה מבואר וזה שאמר ר' חנינא תפלות אבות תקנום, מפני כי האבות היו התחלה לכל העולם, שלכן נקראו אבות ולא הצדיקים הראשונים, כי העולם כולו נברא בשביל ישראל והאבות היו אבות והתחלה אל ישראל, וכאלו האבות הם העלול הראשון מן השם יתברך אשר העלול צריך אל העלה ונתלה בו יתברך כמו שהתבאר לפני זה, ומפני כך האבות שהם התחלה תקנו התפלות, כי התפלה היא מה שמתחבר העלול אל העלה יתברך והאבות הם העלול הראשון אשר יש לו צירוף אל השם יתברך, וכל א' תקן כפי מדתו, אברהם תקן תפלת שחרית בהתחלת היום, כי היה אברהם התחלה באבות והיה דומה אברהם לשחרית שהוא התחלת היום והוא יתברך והתחלה אל העולם, ותקן יצחק תפלת מנחה שהוא אחר חצות היום והוא השלמת העולם ודבר זה ידוע לחכמי אמת, ויעקב שהיה אחר כך תקן תפלת ערבית שהוא באחרונה וגם הוא כפי מדתו של יעקב, ודבר זה כנגד מה שהעולם הזה הוא ביד השם יתברך.

ולכן תפלת ערבית בלילה כי הלילה מורה שהעולם הוא ביד השם יתברך, כי כמו שהאדם מפקיד נשמתו ורוחו אל השם יתברך בלילה וכדכתיב (תהלים ל"א) כי בידך אפקיד רוחי כך כל העולם כולו ביד הקדוש ברוך הוא בלילה וכמו שיתבאר עוד, ולפיכך תפלת ערבית הוא כנגד יעקב כי יעקב הוא ביד השי"ת יותר משאר אבות כי צורת תפלת ערבית כי הכבוד, ולכן יעקב בפרט תקן תפלת ערבית כי תפלה זאת מורה שהעולם ביד הקדוש ביה חזו מדת יעקב כאשר ידוע למבינים, ואין להאריך במקום הזה כי הם דברים מעיקים נתבארו במקום אחר, אבל הכלל הוא כי ראוי דווקא לאבות שהם כמו התחלה לעולם שיתקנו התפלות, כי התחלה הוא העלול הראשון שנתלה בעלה, ואלו שלשה אבות הם התחלה בלבד ולכן תקנו התפלות בשלש בחינות אשר אמרנו.

הנהלת ע"ל

הנהלת - נגד הצדקה פ"ק ע"ג

א. איתמר ריב"ח תפילות אבות תקנום. ריב"ח אמר תפילות כנגד תמידים תקנום. השלמת העבודה השלמה תהי' ע"י שישתלם האדם תחלה בשלימות עצמו, לפי טבע נפשו הישרה להיות דבק באלהים חיים בכל לב נפש, שזה הוא באמת גם יסוד ההפצה השכלית שזכרה בחז"ל שער עבודת האלהים, אמנם תכלית העבודה תבא בהיותה חזרת אח"כ לעבודת כלל ישראל, וחוורת בסוף הימים לחייון עולם במלכותו ית'. התפילה מחוברת באמת מרגיש לב טבעיים, להשתפך נפש כל אדם לפני יוצרו, גם היא בניו ברובה על ענינים לאומיים (ה) ונגועים להשלמת כלל עם ד': הגאולה, השבת השופטים, צמיחת קרן לדה, בנין ירושלים, השבת העבודה לציין, צורך התבוננות על איה מרכז נוסדה: אם השתפכות הנפש הפרטית היא בה יסוד והתרחקות האלוטיות מאיליהן תבאנה, או שעיקר יסודה הוא השלימות של העבודה הלאומית, שמתלקטת מטוהרת לכו של כל יחיד, והנה האבות שהיו עובדי ד' בעוד לא היתה האומה הישראלית כעולם, ועיקר ההדרכה האנושית שזיחה לשפתם, היתה עבודת ד' הפרטית בלא קישור לאומי. אמנם התמידין המה עבודת ד' של ציבור כללי משותף לכלל ישראל, ע"כ מ"א אבות תקנום, כנגד דממות הנפש הפרטית שלעולם היא ורושה לכל יחיד לשלימות עבודתו, ומ"א כנגד תמידין תקנום, כבוד ותכלית עבודת ד' כללית שמקורה ביסוד ותכלית עבודת כלל ישראל.

ב. אברהם תקן תפלת שחרית, שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, כי יצחק תקן תפלת מנחה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, וכי יעקב תקן תפלת ערבית, שנאמר ויפגע במקום וילן שם כי בא ערשית כ"ו. אלו השלש לשונות, עמידה, שיחה, פגיעה, מכוונות הנה נבר שלשה ענינים הלוקים שבאים מתועלת התפילה בעבודת השם יתברך. הנה התחלת פעולת התפילה היא שכל יחיד היראה המוסר שקנה האדם בנפשו, שהם עלולים להשתכח מן הלב מפני טערת יצר לב האדם ותאות הזמן, התפילה תשריש את כל הענינים הקדושים והצדיקים הנעלים יפה בלב, באופן שיהי' להם מעמד חזק שלא ימוטו מהסתערת רוחות של השחתת המוסר והעבודה השלמה. חמן פעולה זו מנוצה ביותר בשחרית, שיכין האדם הנוף המוכרחים, להקנות לעצמו מעמד מוסרי חזק באופן שיהי' לו עמידה נכונה וקיימת שלא ישטפהו המון גלי הזמן, ויכול עמדו בניטיות של הכחות המתנגדים. לזאת תערך התפילה לתכלית זו בשם "עמידה", על אודות פעולתו, והיחשך לזה ביותר אברהם אבינו ע"ה שהרי ראש המאמנים, והעומד בעשרה נסיגות נפלאים, אשר נלחם על כל המון המתנגדים אל הדרך העולה לראות אור ד': שהסתערו להפיצו ולהריחו (נלחם), ומצא מעמד נכון וקיים לכו.

18 בפסוק (בראשית כ"ו) ויצא יצחק לשוח בשדה. ודרשו חז"ל אברהם תיקן תפלת שחרית דכתיב (שם י"ט כ"ו) וישכם אברהם וי' אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אל תפלה. יצחק תיקן תפלת מנחה דכתיב לשוח ואין שיחה אלא תפלה. יעקב תיקן ערבית דכתיב (שם כ"ו) ויפגע בו וכמדורש תחומא בפרשה זו אין לך מי שכיון דעתו אל התפלה אברהם דכתיב (בראשית י"ח) חלילה לך מעשות כ"י ע"ש. והענין הוא כי אין מכוון התפלה כשחסר להאדם איהו כפשה רק כמו שכתוב (תהלים כ"ו) ואני תפלתי לך ה' עת רצון פירוש שיהיה בקשת האדם לעורר למעלה עת רצון ושיחתיים ושיתרצה הבורא יתברך אל התחננים. ולפי שהאבות היה כל נגמנת לזה. פעלו כל אחד עת מיוחד להיות עת רצון לתפלה להיות פתוחים שערי שמים בג' זמנים הלילה, וכל אחד כפי מדתו. אברהם אבינו ע"ה כתיב וישכם דאיתא"י הסימן לאהבת ה' מי שמקדים אהבתו יתברך לכל הדברים כמו שכתוב"י ושכים ונמצא ייחול לבבנו כי וכחזנת יצחק הוא כמו שכתוב"י רק ביראת ה' כל היום. וכחזנת יעקב הוא להיות דבר של קיימת דכתיב (שם כ"ו) תתן אמת ליעקב, ושמעתי מפי מו"ז ז"ל כי דבר שאינו מתקיים נקרא כוב כמו שכתוב (ישעיה נ"ח) לא יכזבו מימין מים המזובים כו"י. ולפי שיעקב הוא בחינת אמת תיקן תפלת ערבית והיינו שהתארה שמישיג האדם בכל יום צריך להיות נשאר אצלו בקביעות עד שיחזיר נשמתו בלילה מתוך אותו האהרה. ואו הוא דבר של קיימת. והנה זה זמנים אלו הם בלבדן דכתיב"י דכתיב"י יצא יצחק ובשכב"י דכתיב (בראשית כ"ו) ויפגע וישכב בו ובקומן"י וישכם (בראשית י"ט כ"ו) ובשבתך בביתך"י אפשר שהוא בחינת דוד המלך עליו השלום. ובדאי כשאמר חכמינו ז"ל תפלות אבות תקנום הם הדרגים שיכולין לבוא לתפלה על ידיהם. דיש מחשבה דיבור ומעשה בעבודת ה'. והם בחינת כהן לוי וישראל, והם הג' אבות כמו שאמרם"י אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינחמו. וגילה זו תפלה והיא בחינת מחשבה בלב לכן כתיב ביה עמידה כמו שכתוב (חזקאל א. כ"ו) בעמד תרפנה כנפיהן. ירנן בחינת יצחק דכתיב ביה לשוח והוא בחינת דיבור. ודיברו הלויים בשיר, וביעקב מציון כמה דברים בעובדא. והאמת כי זה סוף התיקון כשיכולין להביא הארות עליונות בבחינת עובדא או הוא דבר של קיימת. חכות הג' אבות שייקנין לכל בני ישראל להיות מוכן לתפלה בג' בחינות הנ"ל.

הנהלת ע"ל

הנהלת ע"ל